



Vrata Sponze

Sponza je drevna dubrovačka carinarnica i kovnica novca, mjesto gdje su se obrazovali plemići. Palača je građena između 1520. i 1526. Tada su postavljena i vrata, koja su svojom masivnošću i izgledom trebala odbiti svakoga provalnika, bio on nasilnik ili lukavi provalnik koji ima kalauz koji će otključati svaku bravu i otvoriti svaka vrata. Nije to bila kapija grada, ali jest kapija dubrovačke memorije, identiteta, svojevrsne duše od grada, i tako je kroz kuge i ratove, zemljotrese, državne prevrate i izmjene carstava trajala, sve dok nije gotovo sasvim dotrajala. U to doba, već početkom novoga milenija, u Sponzi je već neko vrijeme (od 1953.) bilo sjedište Državnoga arhiva, u kojemu se čuva i arhiv Dubrovačke Republike, pošto su neki mudri i prema Dubrovniku obzirni ljudi zaključili da boljega mjesta od tog za arhiv nema, niti ga može biti. No, od te pažnje i mudrosti vrata od Sponze koristi nisu mogla imati, pa je 2010. organiziran opsežan, vrlo osjetljiv konzervatorsko restauratorski zahvat, koji će potrajati dvije godine. Društvo prijatelja koštati će osamsto pedeset tisuća kuna, a izvest će ga stručnjaci Hrvatskog restauratorskog zavoda, predvođeni restauratoricom Romanom Jagić. Umjesto da se izrade nova vrata, kao kopija starih, što bi, možda, bilo jeftinije pa i trajnije rješenje, odlučeno je, ipak, da se stara vrata restauratorski uredi i ostanu u funkciji. Za takvu odluku, kojom je Društvo zadovoljnije, najzaslužniji je, ipak, Konzervatorski odjel Ministarstva kulture. U vrata je, nakon što su obavljene detaljne fizikalno-kemijske analize, ugrađeno dvije tisuće novih segmenata. Posao je obavljen u Zagrebu, da bi zatim vrata od Sponze bila vraćena u grad da tako obnovljena traju onoliko dugo koliko im dopuste stoljeća vremena, uz vjeru da im, kao ni u prošlim pet stoljeća, neće presuditi ljudska ludost i pohlepa.



Prozori Dvora

Prozori Kneževa dvora stradavali su u nesrećama koje su najvažniju dubrovačku palaču začešavale tijekom povijesti, pa je njihova stolarija, a time i ostakljenje, nekoliko puta modernizirano. Uza sve to, postojeći prozori Dvora, postavljeni u obnovi 1979. godine, bili su dotrajali. Stoga su Dubrovački muzeji angažirali arhitekta dr. sc. Radoslava Bužančića da izradi Elaborat za restauraciju stolarije prozora i prijedlog ostakljenja. Sukladno njegovim smjernicama, te uz konzultacije s Konzervatorskim odjelom Dubrovnik, izrađeni su novi drveni prozori, uvažavajući način izrade prozora 15. stoljeća i ostakljenje koje je tada bilo u upotrebi.

'Drveni su okviri izrađeni od suhog ariša, tradicionalnim spojevima kutova i umetnutim staklenim oknima, a natopljeni su lazurnom bojom tamno smeđeg tona u više slojeva. Staklene oči su povezane olovnim H profilima, koji su nakon izvedbe oksidirani, a horizontalne prečke su izrađene iz nehrđajućeg čelika, čiji je sjaj potamnjen vatrom', objasnila je ravnateljica Dubrovačkih muzeja Pavica Vilić na web stranici muzeja.



Snješka Knežević

Politika i baština

U zemlji nezaštićenih, degradiranih i devastiranih arhitektonskih spomenika i cjelina, Dubrovnik je, zahvaljujući prijateljima Starine, čudo izuzetka

Društvo prijatelja dubrovačke starine nastalo je prije osnutka oficijelne institucije - zavoda za zaštitu spomenika kulture, a prvih je godina nosilo i ostvarivalo njegovu zadaću. Poniklo iz lokalne, ali i europske tradicije građanskih društava za čuvanje i popularizaciju, obnovu i istraživanje spomenika, a zahvaljujući znanju, svijesti o važnosti vlastite goleme, jedinstvene baštine i osjećaju pripadnosti Gradu svojih osnivača, ono je stvorilo svima razumljiva načela i utvrdilo ciljeve svojega djelovanja.

Potonje je bio sustavni rad na obnovi spomenika Grada i područja Astaraje, poglavito fortifikacija, najvećim dijelom u lošem stanju.

U perspektivi njihova uključivanja u kulturnu i turističku ponudu Dubrovnika i očekivanju prihoda, napose zidina, postavljena je paradigma: sredstva koja nose spomenici isključivo se reinvestiraju u obnovu, istraživanje i prezentaciju spomenika. To etičko načelo postalo je temeljem uspješnog rada Društva do danas.

Zahvaljujući predloženoj strategiji i programu Društvu je ubrzo povjereno upravljanje zidina, što znači i prihodima od turističkih posjeta, koji su se množili ne samo interesom za Dubrovnik, nego i sve boljim stanjem zidina i svime

što se ophodima nudilo. Bolje od svih riječi, Društvo predstavlja moćna trijada: dubrovačke zidine koje su imale prvenstvo, potom stonski fortifikacijski sustav, obnovljen najvećim dijelom i otvoren javnosti 2009. i tvrđava Sokol, predstavljena u punom sjaju u proljeće 2013. godine.

Taj rad zasnovan je na sustavnim istraživanjima, konzervatorskima i arhivskima, zbog kojih je Društvo s vremenom okupilo svu hrvatsku znanstvenu elitu s područja historiografije i povijesti umjetnosti, osiguravši joj optimalne uvjete rada, a povremeno pozivalo na suradnju i eksperte iz Europe i svijeta.

Drugim riječima, svi su se zahvati zasnivali na znanstvenim, objektivnim spoznajama, na provjerivim i provjerenim programima, a realizirali uključivanjem specijaliziranih izvođača.

U svim svojim aspektima, od pripreme do prezentacije, rad je bio javan, predstavljao se sugradanima, stručnoj i kulturnoj javnosti skupovima, publikacijama i u medijima. Tako je ostalo do danas, kad su na internetu dostupni svi podaci, sve do detaljnih iskaza prihoda i troškova.

Zahvaljujući stanju do kojega je Društvo dovelo zidine, Dubrovnik je već na prvoj konferenciji Komiteta za svjetsku baštinu UNESCO-a uvršten na Listu svjetske kulturne i prirodne baštine, i to uz komplimente. No osim zidinama Društvo se napose s obzirom na sve veće prihode od njihova posjeta moglo okrenuti i drugim, pokretnim i nepokretnim spomenicima.

Historijat tog angažmana i njegov golemi raspon detaljno je i stručno prikazala pok. Patricija Veramenta 2009. godine u Dubrovačkom vjesniku. Dok je oficijelna politika obnove bila sputana materijalnim mogućnostima ili točnije, političkim procjenama važnosti čuvanja, zaštite i obnove spomenika - što je pak bitno utjecalo na količinu sredstava koja su bili spremni osigurati država i komuna, Društvo se ravnalo drugim vrijednosnim kriterijima. Drugim riječima,

Prijedlogom koji dolazi iz Ministarstva kulture, dubrovačkim bi se starinama upravljalo iz Zagreba, po modelu nekadašnjih socijalističkih SIZ-ova



Krunište Minčete

Tvrđava Minčeta ime je dobila po čuvenoj dubrovačkoj obitelji Menze-Menčetić, koji su početkom 14. stoljeća darovali zemljište za njezinu gradnju. Godine 1319. graditelj Nikifor Ranjina na tom mjestu gradi četvrtastu kulu. Već je 1455. odlučeno da se problikuje i snizi, a 1961. dolazi firentinski graditelj kipar Michelozzi koji je nadgledao gradnji sustava obrane do 1464. Nakon toga radove preuzima Juraj Dalmatinac. Gradnju Minčete je krajem 15. stoljeća dovršio Dubrovčanin Paskoje Miličević, izradivši tvrđavi razvijeno krunište oblikovano zupcima, oslonivši ga na konzole. Ti kameni zubovi, ili nosive konzole, bili su oštećeni i protokom vremena i granatama. Prijetila je opasnost narušavanja statike. Društvo je obnavljajući Minčetu zamijenilo 25 oštećenih konzola novima, a u to je uložilo milijun kuna.

ono je godinama nosilo obnovu, bez opterećenja koja su bila nametnuta konzervatorskoj službi. Stoga je uspostavljena uzajamna komunikacija, puna razumijevanja i suglasnosti o važnosti zajedničke misije. Ne samo popis zahvata, nego ponajprije i najsugestivnije o tome svjedoči sam Grad. U Hrvatskoj, opterećenoj velikim količinama nezaštićenih i napuštenih, degradiranih i devastiranih arhitektonskih spomenika i cjelina, Dubrovnik je čudo. A to je čudo nastalo postojanjem i djelovanjem građanskog, volonterskog kulturnog društva.

Taj pogled u prošlost bio je nužan za razumijevanje obrata koje je Društvo potreslo 2009. godine, nastupom novog gradonačelnika Andre Vlahušića.

Posve u duhu filozofije svoje stranke, najzornijeg protagonista neoliberalizma na hrvacki način, on je najavivši niz bombastičnih, osobnih "projekata", uočio vrelo prihoda koje je odlučio prisvojiti. Iznudio je od Društva prijatelja dubrovačke starine ugovor, kojim ono polovicu sredstava od ulaznica za razgledavanje zidina prepušta gradskoj upravi do 2019. do kada je Društvo zajamčen dosadašnji rad.

U brojnim istupima, punima samohvale, kontradikcija i spoticanja o objektivnu stvarnost i činjenice, Vlahušić nije krio da su spomenici za njega komercijalna kategorija, pa se u gradu pročula njegova nova ideja da bi optimalno bilo dati zidine u koncesiju; drugim riječima, prebaciti brigu na drugoga i samo udobno inkasirati novac.

No možda su to glasine. Ali izvjesno je uskoro postalo da se Vlahušić namjerava dokopati svega: zidina i njihovih prihoda, a Društvo obespraviti, marginalizirati pa i ukinuti.

U pomoć mu je potkraj 2012., a u punoj snazi 2013., došla partijska drugarica, ministrica kulture Andrea Zlatar Violić. Njezin doprinos Vlahušićevoj osobnoj gerili bio je nacrt promjene Zakona o obnovi ugrožene spomeničke cjeline Dubrovnika, koji je u travnju o. g. bio stavljen na javnu internetsku raspravu.

Upitni je zakon donesen poslije potresa 1979., a bila je osnovana i posebna institucija, Zavod za obnovu Dubrovnika, s isključivom svrhom sanacije šteta od potresa. Tom bi se zavodu, prema nacrtu izmjene postojećega zakona, povjerala ubuduće obnova dubrovačkih spomenika, i to dakako sredstvima od zidina. No odluke bi donosilo tijelo, Upravno vijeće, sastavljeno prema nekadašnjem, odbaćenom formalističkom predstavničkom modelu (SIZ-ova!), a u kojem bi prevladavali predstavnici izvan Grada. Potonje je potpuno u duhu institucio-

nalne centralizacije i središnje kontrole, koje u duhu državne politike provodi i Ministarstvo kulture. Društvo bi tim zakonom bilo oduzeto pravo upravljanja i zidinama i gospodarenja prihodima od njih, "konfiscirana" (D. Orlić) sva dokumentacija i sav novac, a svi bi se dosadašnji ugovori stavili izvan snage. Javnoj su se raspravi odazvali samo Društvo i Zavod za obnovu.

Predsjednik Društva Denis Orlić poglavito je iznio pravne protuargumente, za postupak ustvrdio da "odstupa od uvriježene prakse zakonitog postupanja u civiliziranom društvu", dok je ravnateljica Zavoda za obnovu, dr. Ivanka Jemo, upozorila da je "neprijemljeno" rješavati status Društva izmjenom zakona, kojim se "definira obnova i sanacija šteta od potresa".

No signifikantno je, što je Zavod "od samog početka aktivno" sudjelovao u izradi prijedloga promjene zakona. I neupućenima je bilo jasno da Zavod za obnovu, tako kako je opremljen (ljudima, znanjem i iskustvom), ne može biti nositeljem uopćeno zamišljene

avori o "dodatnim izvorima financiranja u baštinu i duh Dubrovnika". Ministrica objavljuje "koordinaciju svih subjekata u obnovi", komplimentira Društvu u više navrata, a u očito dogovorenoj ili naručenoj televizijskoj emisiji 18. lipnja (HRT 3) njezina nova zamjenica, Sanja Šaban, prema naredbi, ne poimajući meritum, nevjesto i mucajući objavljuje pomirenje u cilju opće dobrobiti i - općenito kulture.

Mediji se dohvataju teme, u poznatoj maniri: neobaviješteno, otrpilično, netočno, prepričavajući prepričano. No napose negativnu ulogu, vjerojatno po naredbi štuke, imali su novinari HRT-a, koji su u važnijim informativnim emisijama bezobrazno insinuirali, manipulirali činjenicama i vrijednosno usmjeravali u smislu dogovorenog političkog stava vlasti.

U očekivanju neizvjesne sudbine zakona, ponovno izabrani, osiljeni dubrovački gradonačelnik najavljuje komercijalizaciju Sponze, Revelina, Lazareta, Umjetničke galerije, odakle je prethodno otjerao najuspješnijeg ravnatelja, Antuna Maračića. U tome dobiva potporu medustranačkog "dubrovačkog dogovora",

Sudbina dubrovačkih spomenika, ali i jedinstvenoga civilnog društva u tom gradu, postala je predmetom privatne patologije jednoga gradonačelnika

obnove dubrovačkih spomenika, kako je predloženo u nacrtu. Već nekoliko dana nakon isteka javne rasprave proširila se vijest kako je Vlada usvojila prijedlog o izmjeni Zakona, kako ga upućuje u Sabor u hitnu proceduru, pa će vrlo brzo i biti usvojen. Već početkom lipnja Ivo Banac u dubrovnik.netu obilježava zakon kao "lex specialis" kojim će se u korist gradonačelnika izvesti i kazniti Društvo prijatelja dubrovačke starine, "umjesto da se za dugogodišnju službu nagradi", ističe sekundiranje ministricke Zlatar Violić koja "ne zna što radi, ali to radi sustavno".

I doista, ministrica se u nekoliko navrata pojavljuje u Dubrovniku, osporava da će se zakon donijeti po hitnoj proceduri, sastaje s predstavnicima obiju stranaka, riječju: nastoji blagorječivo ublažiti šok.

Vrhunac licemjerja dosegnut je na sastanku 12. lipnja, kad Zlatar Violić izjavljuje: "Ideja je da što više sredstava ide u korist Grada i baštine na području Grada" - kao da to oduvijek Društvo nije uzorno demonstriralo, dok Vlahušić go-

uspostavljenog kako bi se moglo "konstituirati Gradsko vijeće", koji prema Vlahušiću "nije koalicija", nego "jedan pluralizam" i konsenzus "za dobrobit Dubrovnika i njegovih građana". Nije, dakle, šija nego je vrat! No Lista Srđ je naš dovoljno je razotkrila i uputila na političke aspekte, odnosno, koristi koje će on zajamčiti - bude li potrajao.

Vjerojatno je suvišno podsjetiti da taj "jedan pluralizam" karakterizira i čitavu državnu politiku sadašnje koalicije - u kojoj partije uglavnom međusobno trguju i pregovaraju, u smislu vlastite dobrobiti i koristi. U tom je smislu opravdana briga dobronamjernih i čestitih autsajdera za Društvo prijatelja dubrovačke starine, koje je i nadalje u stanju stand by.

Kako bilo, sudbina dubrovačkih spomenika i jedinstvenog civilnog društva postala je predmetom privatne patologije gradonačelnika i još jedan u nizu pogrešnih koraka u jalovoj karijeri aktualne ministricke kulture. ●